

A detail from a painting by Johan Maelwael, showing a young child's face with light hair and blue eyes, looking towards the right. The child is positioned behind a thick, dark wooden beam. To the left, a portion of a red and gold patterned garment is visible. The background features a blue and gold floral pattern and a white and gold patterned fabric.

Johan Maelwael 600 jaar

'De wieg van de Nederlandse schilderkunst staat in Nijmegen'

Zondag
29
Maart

Museum Het Valkhof:

Lezingen, workshops en kinderactiviteiten

Gebroeders van Limburg Huis (Burchtstraat 63):

Expositie Nijmeegse Realisten 'in het spoor van

Maelwael en Van Limburg' en rondleiding kelders.

Johan Maelwael 600 jaar

Dit jaar precies zes eeuwen geleden overleed in Dijon de Nijmeegse schilder Johan Maelwael. In dienst van de Franse koninklijke familie was hij de beroemdste en best betaalde kunstenaar van zijn tijd. Hij was de eerste 'Nederlandse' schilder die internationaal doorbrak en bovendien de eerste waarvan we meer weten dan een later verzonnen noodnaam.

Wie was deze intrigerende man? Tot voor kort stond Johan Maelwael hoofdzakelijk bekend als de oom die zijn drie beroemde neefjes Paul, Johan en Herman - beter bekend als de gebroeders Van Limburg - vanuit hun aller geboorteplaats Nijmegen meenam naar Frankrijk waar hij ze introduceerde aan het Franse koninklijk hof. Maar hij was veel meer dan dat. De laatste jaren trekt Johan Maelwael voor het eerst sinds bijna zes eeuwen weer de aandacht die hij verdient.

Het begin van de Nederlandse schildertraditie

Johan Maelwael staat aan het begin van de Nederlandse schildertraditie. Hij maakte de overstap van de heraldieke kunst naar de autonome kunst. Het woord *schilderen* betekende oorspronkelijk 'schilden voorzien van een familieteken ter herkenning van de drager'. Degene die deze gestileerde afbeeldingen aanbracht heette *schilder*. In het verlengde daarvan voorzagen schilders ook andere uitrusting, zoals vaandels, mantels, zeilen e.d. van afbeeldingen. Maelwael maakte het oudst bewaard gebleven schilderij op doek. Voor hem was dat waarschijnlijk een logische stap, want hij was in Nijmegen gewend om stoffen te beschilderen; banieren, wimpels of paardendekens met daarop het wapen van zijn belangrijkste opdrachtgever Willem van Gulik, hertog van Gelre, de in heel Europa beroemde ridder zonder vrees of blaam. Maar al gauw ging Johan Maelwael een stap verder. De heraldiek kende strakke regels wat betreft beeld en kleur. In Nijmegen, in het atelier van zijn vader in de Burchtstraat begon Johan Maelwael die regels te verruimen en realistischer te schilderen. Kijk naar vlinders achter de 'Berlijnse' madonna. Je zou ze zo van het doek kunnen plukken! Dit realisme zou een van de kenmerken worden de Nederlandse schildertraditie.

Maelwael introduceerde nog meer vernieuwingen: het eerste tondo (ronde schilderij), een van de eerste zelfstandige portretten (van Filips de Stoute en Jan zonder Vrees), de levensechte beschrijvingen van de Mozesput en de grafmonumenten van de hertogen in Dijon. Volgens de directeur van de schilderijencollectie van het Louvre is 'Jean Malouel' dan ook de grondlegger van de Franse schilderkunst. In 2012 kocht het Louvre een nieuw ontdekt paneel van Johan Maelwael voor het bedrag van van 7,8 miljoen. In het persbericht meldde het museum dat ze het schilderij beschouwden als de belangrijkste aankoop van de afgelopen halve eeuw.

p.1 Johan Maelwael, 'Engel', detail uit *Zittende Christus gesteund door de Heilige Johannes*, Louvre

p.2 Johan Maelwael, *Zittende Christus gesteund door de Heilige Johannes*, Louvre

De ondernemende kunstenaarsfamilie Maelwael –Van Limburg

Halverwege de 14^e eeuw had de familie Maelwael al een grote reputatie als heraldische schilders, hun familienaam luidt niet voor niets 'Schildert goed' ('Mahlt wohl'). Zij kwamen naar Nijmegen, omdat de jonge hertog Willem I van Gulik vanuit zijn kasteel op Het Valkhof bijzonder ambitieus te werk ging. Hij trok ten strijde tegen de grootmachten, ging veelvoudig op kruistocht en maakte naam in Europa. Onder zijn bewind sloot Nijmegen zich aan bij het Hanzeverbond en werd welvarender. Dat trok van heinde en verre kunstzinnige ondernemers aan. De vader van Johan, Willem Maelwael, en zijn oom Herman voerden al belangrijke opdrachten uit voor de hertog. Maar de Maelwaels waren niet de enigen die zich dicht bij hun opdrachtgever vestigden. Ook de familie Van Limburg streek neer in de hoofdstraat tussen kasteel en kerk, net zoals de familie Van Aken, waar later Jheronimus Bosch uit voortkwam. Johan 's zuster, de textielkunstenaar Mette Maelwael, trouwde met Arnold van Limburg, een beeldhouwer. Drie van hun kinderen werden wereldberoemd als miniaturisten.

De hertogin van Gelre had al snel in de gaten dat Johan over bijzondere talenten beschikte en tipte haar grootnicht, de koningin van Frankrijk. Johan Maelwael werd Jean Malouel. Hij greep zijn kans om, in dienst van het Franse hof en de hertogen van Bourgondië in Dijon, de schilderkunst op innovatieve wijze emotioneler en realistischer te maken: Het begin van een traditie, zowel in Frankrijk als Nederland.

- p. 4 Johan Maelwael, *Madonna met kind, engelen en vlinders*, ca. 1410, Staatliche Museen zu Berlin
- p. 5 Johan Maelwael (en Henri Bellechose), *Het martelaarschap van de heilige Dionysius*, Louvre.
- p. 5 Johan Maelwael, *Piëta in tondo*, ca. 1401, Louvre.

p. 6 Claus Sluter, *Mozesput met polychromie van Johan Maelwael*, ca. 1403, Dijon.

MUSEUM HET VALKHOF:

Programma 600 jaar Johan Maelwael

Zondag
29
Maart

In Museum Het Valkhof is een uitgebreid activiteitenprogramma voor jong en oud. Gerenommeerde wetenschappers vertellen u over de laatste stand van onderzoek. Voor de jonge bezoekers zijn er speciale workshops waarbij ze kennis maken met het werk van de schilder Maelwael.

Lezingenprogramma:

■ 13.00 - 13.30 uur **Drs. Rob Dückers**

'Wat maakt Johan Maelwael zo bijzonder? Een inleiding op zijn werk'

Rob Dückers is adjunct-directeur van het Emerson College. Hij was medesamensteller van de Gebroeders van Limburg expositie in 2005 en onderzoekt haalbaarheid van de Maelwael-expositie.

■ 14.00 - 14.45 uur **Dr. Victor M. Schmidt**

'Het schilderwerk van Johan Maelwael'

Victor Schmidt is universitair docent bij de Opleiding Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Hij publiceerde eerder over diverse aspecten van Maelwael's kunst.

■ 15.00 - 15.45 uur **Dr. Patricia Stirnemann**

'A hand of Maelwael in the Tres riches heures du duc de Berry?'

Patricia Stirnemann was conservator van de *Tres riches heures du duc de Berry* in Musée Condé in Chantilly en publiceerde over de miniaturen van de gebroeders Van Limburg.

Drs. Pieter Roelofs, conservator 17e eeuw van het Rijksmuseum en in 2005 conservator van de gebroeders Van Limburg expositie, sluit de reeks lezingen af.

13.00-17.00 Kinderactiviteiten:

- *Workshop schilderen met natuurlijke pigmenten.* Maak je eigen verfstoffen net zoals Johan Maelwael ze meer dan 600 jaar geleden maakte. 13.30 en 15.00 uur
(duur: 1 uur, kosten € 2,50 p.p exclusief entree; reserveren: publiekszaken@museumhetvalkhof.nl)
- *Workshop boekbinden.* Ontdek hoe je in de middeleeuwen een boek maakte. 13.00, 14.00 en 15.00 en 16.00 uur
(duur: 45 min kosten € 2,50 p.p exclusief entree; reserveren: publiekszaken@museumhetvalkhof.nl)
- *Scriptorium (Valkhof Junior)* Bestudeer de middeleeuwse miniaturen van de gebroeders Van Limburg en ontcijfer de wereldberoemde kalenderplaten. (gratis met Museumticket)

Ook het Museumcafé gaat terug naar de Middeleeuwen. Speciaal voor de activiteiten rondom Johan Maelwael is de museumkaart aangepast. De kaart bestaat uit gerechten die ten tijde van Johan Maelwael ook geserveerd werden .

Kijk voor het volledige museum-programma, alle tijden en entreprijzen op www.museumhetvalkhof.nl

museum | het | valkhof | nijmegen

Museum Het Valkhof, Kelfkensbos 59 Nijmegen, 024 - 360 88 05

Het Gebroeders van Limburg Huis opent haar deuren:

Authentieke 14e eeuwse kelders en expositieruimte voor Nijmeegse kunstenaars

Amsterdam heeft zijn Rembrandthuis, Delft zijn Vermeercentrum, veel steden afficheren zich met beroemde kunstenaars op de plek waar zij woonden en werkten. Zou een Gebroeders van Limburg Huis niet een prachtige verrijking zijn van en voor Nijmegen?

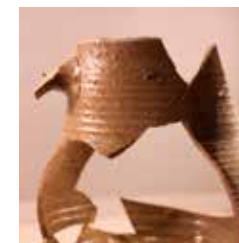
Van de Nijmeegse herkomst van Johan Maelwael en de gebroeders Van Limburg resteren alleen nog de moeilijk leesbare schepenprotocollen. Hierin ontdekte de Kleefse stadsarchivaris dr. Friedrich Gorissen al in 1954 dat de wereldberoemde 'Frères de Limbourg' en 'Jean Malouel' niet uit Vlaanderen, niet uit Duitsland of Frankrijk kwamen, maar uit Nijmegen. Door de oprichting van de Stichting gebroeders Van Limburg is dit in de stad bekend geworden en gaan leven. De bewoners hebben de kunst van de familie Maelwael-Van Limburg met liefde en waardering omarmd. Sinds de expositie van hun werk in Museum Het Valkhof (2005) en de publicatie van de bijbehorende catalogus is zelfs overtuigend de vraag beantwoord waarom deze oom en zijn drie neven juist in Nijmegen hun talenten konden ontwikkelen.

In 2005 wist historicus Peter van der Heijden door te dringen tot de ontoegankelijke kelders van het pand waar de kunstenaarsfamilie heeft gewoond en gewerkt. Deze kelders, op grond van bouwhistorisch onderzoek gedateerd in de 14^e eeuw, zijn door vrijwilligers schoongemaakt, o.a. door 20 ton bouwpuin te verwijderen. Tussen het puin werden zelfs vondsten uit de 14^e eeuw gedaan. Tijdens het 10^e gebroeders Van Limburg Festival eind augustus 2014 werden ze voor het eerst voor het publiek opengesteld en trokken veel belangstelling. De Stichting Gebroeders Van Limburg Huis beijvert zich voor het herstellen en openstellen van de kelders en een passend gebruik van het GvL Huis.

■ Rondleiding kelders. Elke laatste en eerste zondag van de maand tijdens de koopzondag.

Zondag 29 maart en 6 april om 12.30, 14.30 en 15.30 uur.

Adres: Burchtstraat 63 Nijmegen, www.gebroedersvanlimburghuis.nl

GEBROEDERS VAN LIMBURG HUIS

p. 8 Kelders Burchtstraat 63, foto Peter van der Heijden.

p. 9 Merktken bouwmeester uit puin kelders Burchtstraat 63, foto Peter van der Heijden;

Siegburg bierkannetje circa 1350 uit puin kelders Burchtstraat 63, foto Peter van der Heijden

Kunstenaars van nu

Als Nijmegen de bakermat van de Nederlandse schilderkunst is, moet de stad vol trots laten zien dat ze nog steeds bakermat van kunsttalent is. Nijmegen heeft geen kunstacademie, maar uitstraling en een gastvrij kunstklimaat waardoor kunstenaars zich er graag willen vestigen. De plek van waaruit de gebroeders Van Limburg wereldfaam verworven zou nu, 600 jaar later, opnieuw een springplank kunnen zijn om de zichtbaarheid van (jonge) kunstenaars te vergroten. Een plek waar historie en heden met elkaar verbonden worden. Vanuit die insteek zet beeldend kunstenaar en ontwerper Marga van den Heuvel zich in om maandelijks Nijmeegse kunstenaars op uitnodiging te laten exposeren. De exposities zijn, tegelijkertijd met de historische kelder, op de koopzondagen te bezoeken.

■ Expositie elke eerste en laatste zondag van de maand tijdens de koopzondag van 12.00 – 17.00 uur.

Oproep! Maak van Nijmegen de Maelwael-van Limburgstad!

Nijmegen, de stad van het kunstenaarsgeslacht Maelwael-Van Limburg, is de bakermat van de Nederlandse schilderkunst. De Stichting Gebroeders Van Limburg roept iedereen op iets met dat gegeven te doen.

Heeft u ideeën: secretariaat@gebroedersvanlimburg.nl

Voor informatie: www.gebroedersvanlimburg.nl

p. 10 Gebroeders van Limburg Huis, foto Peter van der Heijden.

p. 11 Boeiboord, Marga van den Heuvel

p. 11 Banier, Walter van Rooij.

Een eeuwenlange Nijmeegse traditie in de kunst.

Lang is gedacht dat Nijmegen geen grote kunstenaars heeft voortgebracht. Maar wie de lokale kunstgeschiedenis onderzoekt constateert dat er wel degelijk sprake is van een sterke traditie en dat deze voornamelijk 'realistisch' van aard is.

De vele portretten die Maelwael heeft geschilderd zijn allemaal verloren gegaan, maar de nog bestaande kopieën laten het realisme van zijn stijl zien. Datzelfde geldt voor de door hem beschilderde beelden van Claus Sluter, zoals de Mozesput en de graftombes in Dijon. Al in 1415, nog tijdens hun leven, blijkt de invloed van het kunstenaarsgeslacht Maelwael / Van Limburg in hun geboorteplaats. Beschouw de honderd miniaturen in het Gebedenboek van Maria van Gelre (Staatsbibliotheek Berlijn). Zij zijn gemaakt door Nijmeegse meesters.

Prof. dr. Johan Oosterman van de Radboud Universiteit zegt hiervan: 'De rijke verlichting is gemaakt door anonieme meesters die sterk beïnvloed moeten zijn door de gebroeders Van Limburg. Maar vervolgens heeft het werk in dit boek weer andere kunstenaars beïnvloed. Het gebedenboek is hierdoor een nog maar nauwelijks onderzochte schakel tussen de Franse en de Noord-Nederlandse kunst van de late middeleeuwen: een missing link.' Deze invloed van de familie Maelwael/Van Limburg is niet zo verwonderlijk, de 'verloren zonen' keerden immers regelmatig terug naar Nijmegen om hun familie te bezoeken en hun zakelijke belangen te behartigen.

3D kunst in de renaissance: Jan Gregor van der Schardt

Ruim honderd jaar later valt de kunst van de in Nijmegen geboren beeldhouwer Jan Gregor van der Schardt (1530-1581) in de smaak van het Weense en Deense hof. Van zijn hand is één van de eerste zelfportretten van een beeldhouwer, met een krachtige, realisti-

p. 12 Johan Maelwael, *Hertog Filips de Stoute*, kopie, ca. 1403, Musée des beaux arts Dijon.

p. 13 Opstelling schilderijen Maelwael in Louvre t.g.v. studiedagen november 2014. foto: Louvre Parijs

sche uitstraling, kenmerkend voor het belang dat men in de renaissance ging hechten aan het individu en de persoonlijkheid van de kunstenaar. De keramieken beeldjes, nu o.a. in de vaste opstelling van het Rijksmuseum, zijn vervaardigd in opdracht van de keizer Maximiliaan II in Wenen en koning Frederik II van Denemarken.

Een opstandige jeugd in de 20e eeuw

Tijdens Nijmegen's tweede renaissance, na de afbraak van de omwalling, verbleven in de stad kunstenaars, die met elkaar gemeen hebben dat ze elk in een eigenzinnige herkenbare realistische stijl werkten: Henri Luijten, Jan Toorop en zijn dochter Charley Toorop, Eugène Lückner, Joris Ivens, Pyke Koch en Jan Bor. De laatste drie zijn hier geboren. Luijten, Jan Toorop en Lückner behoorden tot de generatie van voor het revolutiejaar 1917, Charley Toorop, Ivens, Koch en Bor groeiden op met de revolutionaire stemming in Europa na de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog. Dat liet zijn ideologische sporen na in hun werk, want het zijn maatschappelijk betrokken kunstenaars, met eigen politieke standpunten.

p. 14 Johan-Gregor van der Schardt, *Zelfportret*, ca. 1573, Rijksmuseum.
 Portretten Jan Toorop, Joris Ivens, Pyke Koch en Charley Toorop.
 p. 15 Jos van Riswick, *Stilleven met mandarijnen en vaas*, 2013.

De 'Nijmeegse Realisten' In het spoor van Maelwael / Van Limburg

Nu, weer honderd jaar later, werkt een generatie kunstenaars in Nijmegen bewust in deze eeuwenlange traditie verder. Jos van Riswick, Judith Steenkamer, Ralf Heynen, Erik van de Beek en Emile van Dalen noemen zich de Nijmeegse Realisten.

Onafhankelijk van elkaar vallen zij landelijk op door hun verfijning en grote vakkundigheid en ontvingen daarvoor diverse landelijke prijzen. Voor het eerste presenteren zij zich als 'Nijmeegse Realisten' met een expositie in het Gebroeders van Limburg Huis op zondag 29 maart en 2^e Paasdag, 6 april Gebroeders van Limburg Huis, Burchtstraat 63, 12.00 – 17.00 uur.

Op zondag 29 maart is er een Meet & Greet om 16.00 uur met de kunstenaars. Pieter Roelofs, conservator 17e eeuw van het Rijksmuseum, zal dan de expositie en het Gebroeders van Limburg Huis als expositieruimte officieel openen.

Judith Steenkamer (1980, Wijchen) studeerde filosofie aan de Radboud Universiteit en bewaamde zich in oude schildertechnieken. In 2013 kwam zij landelijk in het nieuws, toen zij meedeed met de expositie *Beatrix in Beeld* in Paleis Het Loo. Zij won de publieksprijs. Voor meer informatie: www.judithsteenkamer.com

Ralf Heynen (1978, Tegelen) is autodidact en heeft een voorliefde voor verstilde momenten, de verfijnde uitwerking van wateroppervlakten, gecompliceerde stoffen en mysterieuze modellen, die in zichzelf gekeerd zijn. Voor meer informatie: www.ralfheynen.nl

Jos van Riswick (1973, Siebengewald, gem. Bergen) studeerde natuurkunde aan de Radboud Universiteit en elektrotechniek aan TU Eindhoven. Als schilder is hij autodidact. Met zijn stillevens en portretten breekt hij internationaal door. Landelijk werd hij bekend door zijn portret van Simone Kleinsma in het TV programma 'Sterren op het doek'. Hij heeft een eigen expositieruimte in de Lange Hezelstraat 92.
Meer informatie: josvanriswick.nl

Jos van Riswick, *Portret van Susan Johnson*, 2014.

Emile van Dalen (1971, Schoonhoven) heeft de klassieke schildertechnieken uit de 17^e eeuw zichzelf aangeleerd. Met zijn schilderij van Linda de Mol in het TV programma *Sterren op het doek* trok hij landelijk aandacht.
Meer informatie: emilevandalen.com

Erik van de Beek (1971, Renkum) studeerde autonome kunst aan de Constantijn Huygens Academie in Kampen. Door de gedetailleerde werkwijze zijn sommige van zijn werken qua formaat en verfijning bijna miniaturen.
Meer informatie: erikvandebeek.nl

Emile van Dalen, *Portret van George Clooney*, 2013.
Emile van Dalen, *Portret van Karin*, 2013.
Erik van de Beek, *Stillevens met rode pruimen*, 2014.

**Zondag
29
Maart**

Zelf schilderen met natuurlijke pigmenten
Museum Het Valkhof
op zondagmiddag 29 maart

Foto Peter van der Heijden.

Tekst: André Stufkens en Clemens Verhoeven, St GvL 2015
Copyright foto's: de kunstenaars
Vormgeving: Walter van Rooij

Met dank aan: Peter van der Heijden, Marjolein Nagengast,
Marga van den Heuvel, Jeroen Steinmetz, Sylvia en John Kusters,
Marieke Cuppens, Stef Cuppens en de Nijmeegse Realisten.

Roggeweg 13a, Nijmegen, 0800-344 44 43

J. KUSTER
schilderwerken

Beemdstraat 29, Nijmegen, 024-355 51 56

cuppens + zn
aannemers bv

Lagelandseweg 46, Nijmegen, 024 - 3778856

GEBOEDERS VAN LIMBURG HUIS

www.gebroedersvanlimburghuis.nl

GEBOEDERS VAN LIMBURG festival

www.gebroedersvanlimburg.nl

museum het valkhof nijmegen

www.museumhetvalkhof.nl